

2. Семенов В. В. Спеціальні знання в розслідуванні злочинів (зміст, організація використання): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2006. 20 с.
3. Лисенко В. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування податкових злочинів : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ : 2006. 38 с.
4. Ревака В. М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків : Націон. юрид. акад. імені Ярослава Мудрого, 2007. 21 с.
5. Арсеньев В. Д., Заболотский В. Т. Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела. Красноярск, 1986.
6. Лисиченко В.К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике. Київ : КГУ им. Т. Г. Шевченко, 1987.
7. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. М. : Мегатрон XXI, 2000.
8. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / Уклад.: Яременко В. В., Сліпущко О. О. К., Аконіт, 2003. Т. 1. 926 с.
9. Кузьмічов В. С., Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 180 с.
10. Грамович Г. И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений : учеб. пособ. Минск : МВШ МВД СССР, 1987.
11. Зуев Е. И. О понятии специальных познаний в уголовном процессе. *Материалы научн. конф. (декабрь 1969 г.) «Вопросы теории криминалистики и судебной экспертизы»*. Вып. 1. М.: ЦНИИСЭ Юркомиссии при Совмине РСФСР, 1969. С. 73–76.
12. Чигрина Г. Л. Форми використання спеціальних знань у процесі збирання документів на стадії досудового розслідування. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Вип. 1–2 (10–11) 2018. С. 251–257.

УДК 343.982.4

Хомутенко В. П., канд. екон. наук, професор Одеського національного економічного університету, судовий експерт,
e-mail: homutenko-vera@ukr.net
Мотигін Д. В., завідувач відділу Одеського НДЕКЦ МВС України,
e-mail: motigindmitriy@ukr.net

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ІНФОРМАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ОКРЕМИХ ОБ'ЄКТІВ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПРАКТИКА

Судово-економічні експертизи являють собою дослідження що провадяться в установленому законом порядку, на основі спеціальних знань в галузі економічної науки, з метою виявлення фактичних даних про об'єкт дослідження, на підставі документальної інформації та надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Під час проведення судово-економічних експертиз з метою виконання певного експертного завдання експертами застосовуються відповідні методи дослідження, методики проведення судових експертиз, а також нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України), а також чинні республіканські стандарти колишньої УРСР та державні класифікатори, галузеві стандарти та технічні умови колишнього СРСР, науково-технічна, довідкова література, програмні продукти тощо. Визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, (методів дослідження) належить до компетенції експерта. [1, п.1.4].

Актуальність методичного забезпечення судово-експертної діяльності пов'язана з необхідністю оптимізації використання спеціальних знань у судочинстві для уникнення можливих експертних помилок і, як наслідок, виключення помилкових судових рішень.

Велику увагу питанням методам дослідження судової експертизи приділено в наукових роботах Т. В. Авер'янової, Р. С. Белкіна, В. Я. Колдіна, О. Р. Россинської, П. Пошюнаса, М. Я. Сегая, Б. М. Шавера, А. Р. Шляхова, М. Г. Щербаковського та інших. Зокрема, судовими експертами К. В. Капустником та О. В. Хомутенком розглянуто метод моделювання, як спосіб вивчення закономірностей зміни структури економічних процесів або явищ під впливом різних чинників. Необхідність та можливість застосування цього методу, на думку цих авторів, виникає тоді, коли досліджувати реальний об'єкт з усією сукупністю його властивостей недоцільно, незручно або неможливо та у разі, коли у суду чи у слідства немає можливості забезпечити надання для проведення експертизи документів у повному обсязі, у

наслідок їх відсутності, втрати чи пошкодження [2]. Ми поділяємо цю думку та вважаємо за необхідне розглянути на практичних прикладах застосування методи інформаційного моделювання при дослідженні окремих об'єктів судово-економічних експертиз. Такими об'єктами можуть бути розрахунки окремих економічних показників щодо яких ставляться питання при призначенні експертиз, реєстри бухгалтерського обліку, фінансова звітність суб'єктів господарювання [2].

Прикладом застосування при виконанні судово-економічної експертизи методу інформаційного моделювання є визначення сукупної вартості споживчого кредиту та реальної процентної ставки за наявності самого кредитного договору та первинних документів, але при відсутності додатку про графік погашення кредиту до договору про надання споживчого кредиту, обов'язкова наявність якого передбачена постановою Правління НБУ № 168 від 10.05.2007 р. [3]. Також при завданні експерту визначення документальної обґрунтованості первісної вартості товарно-матеріальних цінностей, склад якої нормативно визначений П(С)БО 9 «Запаси» [4], за наявності договору поставки, купівлі-продажу та первинних документів набувача прав власності, але при відсутності реєстрів бухгалтерського обліку покупця. Крім того, необхідність застосування експертом методу моделювання, при виконанні завдань щодо розрахунку дійсної вартості частки майна господарських товариств, що підлягає виплаті учаснику при його виході з товариства при проведенні комплексних експертиз із залученням експертів-будівельників для визначення ринкової вартості нерухомого майна, а також експертів-товарознавців та автотоварознавців для визначення ринкової вартості рухомого майна та в інших випадках.

Метод інформаційного моделювання базується на принципі аналогії і дозволяє вивчати об'єкт при конкретних умовах із врахуванням нормативних вимог до об'єкту. Тому, на нашу думку, можливість застосування методу інформаційного моделювання при виконанні економічних експертиз, можливе лише за умови створення моделі *на принципах інформаційної достатності та нормативного визначення основних параметрів (показників) об'єкта дослідження*.

Під інформаційним моделювання розуміється процес побудови на підставі інформаційних джерел моделі як своєрідного інструменту пізнання, котрий експерт використовує для дослідження об'єкту-оригіналу [5].

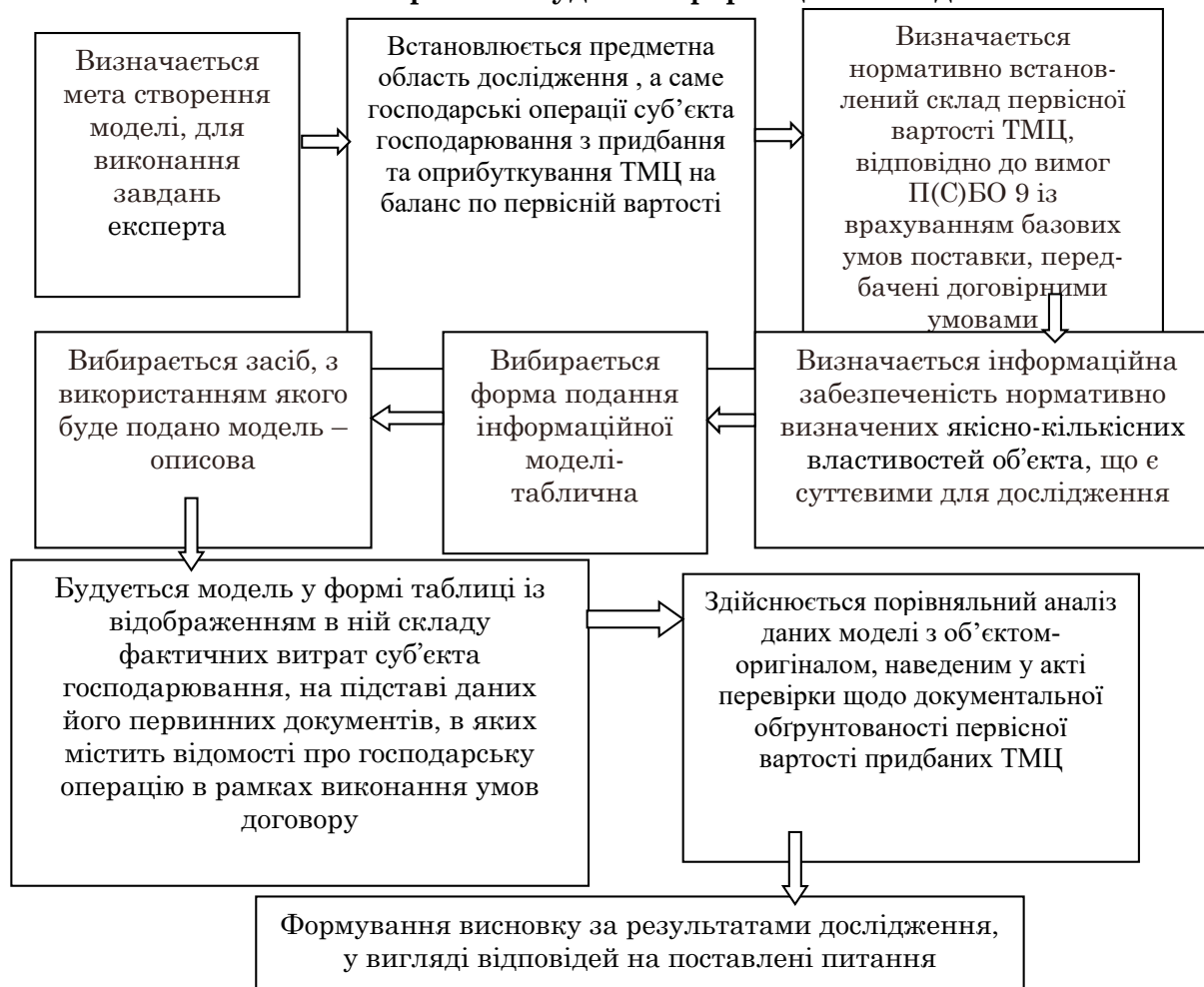
Доцільно зазначити, що об'єктами судово-економічної експертизи є ті джерела відомостей про встановлювані факти, ті носії інформації, які піддаються експертному дослідженню й за допомогою яких експерт пізнає обставини, які входять в предмет експертизи.

Інформаційна модель – це аналог процесу, явища, що характеризує структуру та якісно-кількісні властивості об'єкта моделювання

Застосування методу інформаційного моделювання надає можливість, насамперед, отримання джерела інформації про існуючий об'єкт через модель і засіб її фіксації. Оскільки модель – це такий аналог, що суттєво подібній оригіналу, а відмінності не суттєві відповідно до умов конкретного пізнавального завдання [6]. Як правило, вибір експертом-економістом тієї чи іншої моделі, визначається можливостями суб'єктивного сприйняття експертом даних, які отримані у ході дослідницьких експертних процедур.

Яскравим прикладом застосування інформаційної моделі при виконанні судово-економічної експертизи може бути «модель – первісна вартість ТМЦ», побудована відповідно до затверджених розрахункових формул складу первісної вартості запасів, передбачених п. 9 П(С)БО 9 «Запаси», із урахуванням базових умов поставки, відповідно до вимог ІНКОТЕРМС-2010 / INCOTERMS-2010/, на підставі первинних документів та умов договору, у разі відсутності реєстрів бухгалтерського обліку за умови, що клопотання про їх надання залишилось без задоволення, оскільки у суду чи у слідства відсутня можливість забезпечити їх надання у наслідок їх пошкодження. Побудова такої інформаційної моделі виконується за наступним алгоритмом:

Алгоритм побудови інформаційної моделі

На нашу думку, перевагами застосування методу інформаційного моделювання при виконанні судово-економічної експертизи окремих об'єктів дослідження це: по-перше, можливість дослідження об'єкта, який недоступний; по-друге, можливість розрахувати результат; по-третє, висока ступінь обґрунтованості рішень; в-четверте, можливість надати ймовірний висновки на поставлені питання замість складання повідомлення про неможливість проведення експертизи.

Однак відсутність експертної методики з проведення судово-економічних досліджень із застосуванням методу моделювання, в тому числі інформаційного моделювання, може викликати сумніви під час оцінювання висновку експерта щодо меж його компетентності, обґрунтованості та законності. Це обумовлює необхідність виконання наукової розробки зі створення експертної методики із застосування методів моделювання при виконанні судово-економічних експертиз.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 № 53/5, зареєстрованим у Мін'юсту України 03.11.1998 за № 705/3145 (із змінами). *Офіційний вісник України*. 1998 № 46. С. 172.
2. Капустник К. В., Хомутенко О. В. Застосування методу моделювання при виконанні судових економічних експертиз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Випуск 13, 2013. С. 427–431 URL: file:///C:/Users/User/Desktop/Трsek_2013_13_65 %20(1).pdf.
3. Правила надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту, затверджені постановою Правління НБУ № 168 від 10.05.2007р., зареєстровані в Міністерстві юстиції України 25 травня 2007 року за № 541/13808.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затв. наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246 та зареєстрованого Міністерством юстиції України 02.11.1999 р. за № 751/4044 (із змінами та доповн.).

5. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. Методи наукових досліджень : навч. посіб. Харків : НТУ «ХПІ», 2009. 142 с.

6. Кульчицький І. М. Концептуалізація понять «модель» та «моделювання» у наукових дослідженнях. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/31460/1/20-273-284.pdf>.

УДК 343.98

Мамонтова Л. В., ст. наук. співробітник Харківського НДІСЕ,

Степанова О. В., наук. співробітник Харківського НДІСЕ

ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ПЕНСІЙ НАУКОВИМ (НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМ) ПРАЦІВНИКАМ

Розглянуто питання щодо умов та джерел фінансування пенсій науковим (науково-педагогічним) працівникам установ, організацій та закладів усіх форм власності за період з 1991 р. по теперішній час.

На сьогодні значно зросла кількість експертиз, під час проведення яких необхідно визначати частку пенсій, призначених науковим (науково-педагогічним) працівникам, яка фінансується за рахунок тих установ, організацій та закладів, на яких раніше працювали зазначені особи.

Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність» вперше в Україні було прийнято 13.12.1991 за № 1977–ХІІ [1]. Цей Закон визначав не тільки правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери, а й умови пенсійного забезпечення наукових працівників (стаття 24 Закону [1]) та джерела його фінансування (п.4 Прикінцевих положень Закону [1]).

Пенсії науковим (науково-педагогічним) працівникам призначались згідно з положеннями статті 24 Закону [1] і 100 % фінансувались за рахунок коштів державного бюджету (п.4 Прикінцевих положень Закону [1]).

Законом України від 06.04.2000 № 1646–ІІІ «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [2] статтю 24 Закону [1] доповнено частиною 6 такого змісту: «Різниця між сумою призначення пенсії за цим Законом та сумою пенсії, обчисленою відповідно до інших законодавчих актів, на яку має право дана особа, фінансується для наукових (науково-педагогічних) працівників бюджетних установ і організацій за рахунок державного бюджету, а для наукових (науково-педагогічних) працівників інших підприємств і організацій – за рахунок коштів цих підприємств і організацій у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України».

Тобто з травня 2000 передбачалось, що різниця в сумах пенсій фінансується як за рахунок державного бюджету (для наукових (науково-педагогічних) працівників бюджетних установ і організацій), так і за рахунок коштів інших установ, організацій та закладів (для наукових (науково-педагогічних) працівників небюджетних установ і організацій).

Для реалізації положень ч.6. ст. 24 Закону [1] розроблено «Порядок фінансування різниці між сумою пенсії, призначеної науковим (науково-педагогічним) працівникам державних небюджетних підприємств, установ, організацій та вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність», та сумою пенсії, обчисленою відповідно до інших законодавчих актів, на яку мають право зазначені особи», який затверджено постановою КМУ від 24.03.2004 N372 [3].

Порядком [3] визначено механізм фінансування різниці між сумою пенсії, призначеної науковим (науково-педагогічним) працівникам державних небюджетних підприємств, установ, організацій та вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації згідно із Законом [1], та сумою пенсії, обчисленою відповідно до інших законодавчих актів, на яку мають право зазначені особи (далі – різниця у розмірі пенсії).

В подальшому, 26.11.2015 прийнято новий Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність» за N848 [4] (набув чинності з 13.01.2016).

Законом [4] також врегульовано питання щодо фінансування пенсій науковим (науково-педагогічним) працівникам та різниці між сумами пенсій. Пунктом 5 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону [4] визначено, що до 1 січня 2017 року різниця між сумою пенсії, призначеної відповідно до цього Закону, та сумою пенсії із солідарної системи, обчисленої згідно